

En recension av *Åke Kilanders* berättelse om **De Förenade FNL-grupperna** och solidaritetsarbetet i Sverige 1965-1975
nedtecknad av
Mats Parner

DE FLERDUBBLA LOJALITETERNAS SKEDE

☒☒☒ I augusti 1969 slog jag ner bopålar i stadsdelen Herrhagen på Vänerns norra strand, började träna på Skutberget, skrev in mig vid Karlstads lärarhögskola och deltog regelbundet i FNL-gruppens verksamhet, allt i nu nämnd ordning.

Efter några få månader hade jag avancerat till gruppens kassör, och efter ännu ett par månader utnämndes jag till ordförande – inte i kraft av politisk klarsyn eller vidsyn, snarare till följd av hög ålder (26) och förmodad visdom: Karlstad FNL-grupp må ha saknat ett s i genitiv(form)en och (s)-anhängare i medlemsregistret, men skolungdom fanns i överflöd. Nästan alla i gruppen var gymnasister och mer än halva decenniet yngre än nykomlingen.

Förra hälften av 1970-talet minns jag som en tid till brädden fylld av politiska aktiviteter i alla möjliga och omöjliga sammanhang. Själv var jag en ganska typisk representant för den tidens vänstermänniskor, inte speciellt drivande men föredömligt lojal och alltid på bettet. Liksom så många andra fanns jag med på ett hörn i princip överallt – i KFML, Clarté, FiB/Kulturfront (från a i just FiB/K) plus diverse tillfälliga aktionsgrupper. Vi hade möten för jämnan, sömnbehovet eftersattes och aktivistlivet tedde sig i regel överansträngande. Flertalet av oss gick på högvarv dygnet runt.

Men det var händelserika år och en tid som präglade. Vissa präglades för livet, andra bara rent allmänt. Efter en tillvaro som matematiklärare och SIDA-volontär i mellersta Tanzania tog jag farväl av (den så kallade) ml-rörelsen våren –77. Därvid frigjordes tid för eftertanke, reflexion och begrundan – och inte minst för politiska studier av mera systematiskt slag.

☒☒☒ FiB-aktivisten Åke Kilander har nyligen givit ut en 446-sidig volym om De Förenade FNL-grupperna, DFFG, och därmed även om vårt gemensamma förflutna. Den heter **Vietnam var nära** (Leopard förlag) och har rimligen inte skrivits i en handvändning; bara notapparaten upptar 58 komprimerade sidor. En uppsjö av de forna aktivisterna har (djup)intervjuats, gamla protokoll mönstrats, gulnade tidningstexter kollats och ingen möda sparats – allt med uppsåtet att så utförligt som möjligt dokumentera det som en gång var. Kilander är definitivt inte någon slarver. Hans bok är väl strukturerad och har ett utmärkt språk. Den tillfredsställer högt ställda krav på detaljerad information om minsta lilla DFFG-korn och gör ibland ett nästan pedantiskt intryck. Bildmaterialet är rikt och den nostalgiska faktorn hög.

Det är en truism att De Förenade FNL-grupperna betydde mycket för opinionsbildningen i vårt land under Vietnamkrigets år. Organisationen var i flera avseenden unik och ändrade Sveriges politiska karta högst påtagligt. Under högkonjunkturen fanns ca 140 FNL-grupper från Kiruna i norr till Malmö i söder, **Vietnambulletinen** hade en upplaga på 60 000 ex, och i storstäderna värnade unga aktivister sitt revir utanför varuhus och systembolag varje fredag/lördag ända till krigsslutet. Nästan elva miljoner – eller 10 836 186 kr och 44 öre i exakta tal – insamlades till FNL i södra Vietnam på det klassiska postgironumret 400 499. Demonstrationer arrangerades, studier bedrevs, riks-, landstings- och kommunpolitiker

uppvaktades, fackföreningar tillskrevs och gymnasier besöktes, allt på frivillig grund. Ja, DFFG var en typiskt ideell sammanslutning om vilken mycket gott kan sägas. Det gör också författaren, delvis med den äran.

Men det problematiska är att Kilander ingenting ifrågasätter i sin kartläggning. På så vis liknar hans DFFG-opus, mycket betänkligt, ett stycke panegyrik, samtidigt som det liknar en officiell och officiös verksamhetsberättelse författad på 35-40 års avstånd från verksamhetens slut. Det är olyckligt. Orsakerna till såväl det ena som det andra är politiska.

Enklast kan man säga att Kilander uppenbarligen inte fjärrmat sig ett tuppfjät från de positioner han intog på 1960-och 70-talen. Den tidens positiva hjältar är fortfarande hans och heter bland annat Zedong, Saloth Sar och Jan Myrdal.

I den krassa verkligheten förhöll det sig så att de flesta i DFFG:s politiska ledning genom åren hade flerdubbla, för att inte säga mångdubbla, lojaliteter. Obestriddigt är förstås att man stödde FNL och DRV (Nordvietnam), men rent ideologiskt var ”de stora pojarna” i rörelsen (liksom Parner och Åke K.) mera inspirerade av ordförande Maos tankar, KKP (Kinas Kommunistiska Parti) och den 1966 inledda kulturrevolutionen än av vietnamesernas befrielsekamp mot USA.

Ytterst var KFML, kommunistiska förbundet marxist-leninisterna, garanten för dessa sakernas tillstånd. Det är ingen överdrift att solidaritetsarbetets innehåll och former monopoliserades av oss ”ml-are” och att DFFG krasst uppfattades som våra jaktmarker. I normaltillståndet, om nu ett sådant existerade, drev FNL-gruppernas arbetsutskott och förbundsstyrelser aldrig en linje, som principiellt avvek från den på högre ort redan fastställda. En betryggande majoritet av FS- och AU-ledamöterna var f ö under hela epoken (ml)anslutna och på alla sätt införstådda.

Paradoxalt nog var det här besynnerliga dubbelkommandot inte nödvändigtvis av ondo för det vardagliga slitet i DFFG, åtminstone inte i ett kortare perspektiv. Den svartvita världsbild som många av oss bekände sig till hade nämligen en starkt mobiliserande kraft. Inbillar man sig att den amerikanska närvaron i Vietnam ytterst är riktad mot ”socialismens landvinningar” i Kina och att dessa landvinningar bäst konfirmeras genom att FNL segrar mot invasionstrupperna, så vill man självklart dra sitt strå till segerstacken till nästan vilket pris som helst. Man sätter kort sagt alla sina resurser på krigsfot (i vart fall i bildlik mening). Ungefär på det sättet tänkte vi – om än långt ifrån alla av oss. Men det kommer Kilander bestämt att förneka.

Icke desto mindre kvarstår faktum.

Vanföreställningarnas roll får inte underskattas; människors vanföreställningar är ofta en stark drivkraft i historien och kan försätta berg (vilket inte hindrar att de allmänt sett är negativa).

☒☒☒ Att lojaliteterna i FNL-gruppernas ledning var flerdubbla/mångdubbla illustrerar Åke K., möjligen oavsiktligt, genom att återge en dramatisk händelse från 1972 (sid 297f). Det året stod det klart att Richard Nixon skulle göra ett statsbesök i Folkrepubliken Kina, något som pr omgående inspirerade Jan Myrdal till ett debattinlägg, där presidentens (och krigsförbrytarens) tilltänkta Kinaresa beskrevs i ohöljt positiva vändningar. Besöket tolkades symboliskt som att Nixon äntligen måst krypa till korset. Så sett var det en triumf inte bara för kineserna; även det vietnamesiska folket skulle gagnas av presidentens stundande Beijing- och Canossa-vandring.

Myrdals opus fick ambassadör Viet på DRV:s ambassad ute i Stocksund att gå i taket. Följden blev att han omedelbart inbjöd DFFG:s arbetsutskott, alltså den högsta politiska ledningen, till övliga konsultationer. Det var en drastisk åtgärd och avslöjade mycket om lägets allvar så som det uppfattades av ambassadören. Aldrig förr hade vietnamesiska tjänstemän i Sverige blandat sig i angelägenheter, som enligt protokollet var DFFG:s interna. Men Viet kunde inte tillåta att hans landsmän blev slagträn i den inflammerade konflikten mellan Sovjetunionen och Kina.

Enligt Tommy Hammarström, som i olika omgångar basade för **Vietnambulletinen**, blev hela (Stocksunds)mötet en chock för AU-delegationen. Ambassadören öste galla över skriftställare Myrdal och krävde att DFFG skulle upphöra med kritiken av ryssarnas "socialimperialism" en gång för alla. Hammarström uppfattade propåerna som ett ultimatum. Det stod höjt över varje rimligt tvivel att Viet föredrog den sovjetiska politiken framför den kinesiska.

Mycket skulle kunna sägas om ambassadörens agerande. Men det principiellt intressanta är att medlemskadern i DFFG – aktivisterna och fotfolket – aldrig informerades om det som hänt på (Stocksunds)ort och ställe. Tommy H. och arbetsutskottet lade helt enkelt locket på. Sannolikt fruktade man icke önskvärda diskussioner bland oss gräsrotter, men främst ville man bibehålla sitt kinesiska perspektiv. Därför censurerades och desavouerades ambassadören. I gengäld fick mästern JM, inte helt oväntat, en utförlig depeesch om vad som tilldragit sig hade.

Ambassadintermezzot visar att DFFG inte konsekvent stödde vietnamesernas frihetskamp "på dess egna villkor", som det officiellt hette. Snarare gavs stödet på kinesiska premisser.

Indirekt visar det inträffade, också, att parollen om stöd "på egna villkor" är i grunden orimlig: den innebär att en stödjande part, här DFFG, i givna lägen tvingas underkasta sig andras diktat och inte tillåts göra egna analyser. Men det solidariska stödet är inte nödvändigtvis villkorslöst och bör som regel inte vara så.

Att bli angripen av fienden är inte dåligt utan bra heter den inlägga som ordförande Mao lät offentliggöra på treårsdagen (26 maj 1939) av den Antijapanska högskolans grundande i Kina. Sköldb Peter Matthis, en av FNL-gruppernas och KFML:s "äldre statsmän", delade fullt ut herr ordförandens mening. Det belade han samvetsgrant på DFFG:s "andra rikskonferens" i januari 1967 (sid 100f i Kilanders bok). Först underströk Matthis att vårt solidaritetsarbete för FNL är "revolutionärt" och att vi

"därför med glädje måste hälsa det faktum att vår nuvarande regering, våra universitets- och skolrektorer, polismakten, våra demokratiska partier – hur många de nu har blivit – och alla andra instrument i den svenska, borgerliga apparaten nu börjar uppleva oss som en fara och börjar bekämpa oss. Det är inte en dålig sak att polisen är ute efter oss; det är tvärtom en bra sak. Det är ett gott tecken för det visar att vi är inne på rätt väg."

Sköldb Peters 67-årsbrev är ytterligare ett exempel på det gängse (Kina)tugget inom DFFG.

Man noterar att det i realiteten är en blivande KFML-entreprenör som talar: yttrandet ångar av sekterism och befinner sig på ljusårs avstånd från den, väsentligen lyckosamma, enhetspolitik som med åren blev DFFG:s signum. Men enligt Åke K.(sid 349) var frontkaraktären ingenting som växte fram successivt i FNL-grupperna; enhetsfronten permanentades nämligen i DFFG:s födelsestund eller i varje fall långt före decennieskiftet 69/70.

Så förhöll det sig definitivt inte. Sköld Peter Matthis (o)grundade meningsyttring är så fiendlig mot en konstruktiv frontpolitik som tänkas kan.

På sid 197 hävdar författaren att kineserna, i början av 1979, iscensatte ett ”militärt motanfall” över den vietnamesiska gränsen. Det är en egendomlig formulering som i likhet med åtskilliga andra av samma slag visar på Kilanders politiska utgångspunkter. Sant är visserligen att Kinas offensiv föregicks av Vietnams inmarsch i Pol Pots Kambodja julen 1978. Men lika sant är att ‘krigen mellan de socialistiska länderna’ inte utkämpades mellan onda (vietnameser) och goda (kineser); regimen i Beijing förde en traditionell stormaktspolitik och beordrade därmed eld.

☒☒☒ Marxist-leninisternas energiska mullvadsarbete – eller säg hellre fraktionsverksamhet – inom DFFG var i sig fullkomligt i sin ordning. Ingen bör anklagas för sin nitälskan eller sina höga ambitioner. Som redan framhållits var (KFML)inflytandet dessutom gynnsamt i så måtto att De Förenade FNL-gruppernas vardagsarbete stadgades upp och effektiviserades. (Historien är full av ironier...).

Det egentliga problemet fanns på annat håll och erkändes aldrig under de avgörande åren:

Själva dilemmat var att KFML tillskansade sig det omisskännliga ”fraktions-monopolet” inom DFFG. Det gjorde man genom att vara först på plan eller snarare först på Hötorget 1965 – Åsa Hallström, Sköld Peter m fl, m fl – genom att ha större muskler än de andra vänstergrupperna, genom att stalinismens ångvältsmekanismer placerats högst upp i (ml)packningen o s v – men också genom diverse fiffel och manipulationer av det mer ohämmade slaget.

Genom att initiera och producera broschyrer i stil med **VPK, VUF och Vietnamrörelsen** och, fr a, **Trotskyismen, fronterna och Vietnamrörelsen** (oktober 1970) visade ledarstaben i ”Noll komma fem äll” var skåpet skulle stå. Den senare pamfletten rafsades visserligen ihop av Lars Gustafsson & Kurt Wickman (båda redaktörer för **Marxistiskt Forum**) i Uppsala FNL-grupp, men den spreds entusiastiskt i hela DFFG och togs på blodigaste allvar. Bättre än så förstod vi inte på den tiden. I dag ser vi desto tydligare att innehållet är beklämmande uselt. Varje nykter läsare av årgång 2007 torde rodna av skam vid en konfrontation med detta stalinistiska elände.

Aldrig för ett ögonblick skulle Kilander godta att **Sions vises protokoll** användes i studiesyfte i kampen mot staten Israels ockupationspolitik. Men om ”Trotskyismen, fronterna...” säger han ingenting. Vadan denna skriande inkonsekvens, frågar signaturen ”vän av ordning”.

Medan KFML hade ett någorlunda avspänt förhållande till socialdemokratin och de borgerliga partierna, så bekämpade man tjocka slakten – dvs övriga vänstergrupper – med all kraft inom DFFG:s ramar. Monopolställningen skulle upprätthållas.

Konsekvenserna uteblev inte: 1974, efter avtalet om eld upphör i Vietnam föregående år, hade KFML långt framskridna planer på att omvandla DFFG till en mer ”allmän” frontorganisation, riktad mot ‘de två supermakterna’ (och i synnerhet den sovjetiska). Lyckligtvis omintetgjordes planerna, främst genom en serie protestaktioner av Sara Lidman och andra. Det hindrar nu inte att många FNL-aktivister desillusionerades i det hätska (‘supermakts’)tumultets spår och sökte sig andra uppgifter.

Försöket att bekämpa ”socialimperialismen” med DFFG i potten genomfördes aldrig.

Dock – om KFML fått sin vilja fram, så kunde De Förenade FNL-grupperna ha varit ett minne blott den dag – 30 april 1975 – då Saigon erövrades, vietnameserna slutgiltigt segrade och den siste amerikanen flög hem. Hade Åke K. då sett sig manad att ge ut samma berättelse som han nu komponerat? Förmodligen skulle panegyriken ha blivit mera nedtonad och hans eftertankar mindre självsäkra.

☒☒☒ Den allvarligaste följden av de prokinesiska stämningarna inom DFFG var emellertid att en rad aktivister, strängt taget oavsiktligt, hamnade i ”röda khmerernas” och Pol Pots breda famn under längre eller kortare tid. PP och hans Demokratiska Kampuchea bekämpade USA:s krigsmaskin och stöddes (materiellt, politiskt och ideologiskt) av regimen i Beijing. Med detta var ställningstagandet givet och strömhoppen i galna solidaritetstunnor tyvärr ett faktum.

Det hör onekligen till pjäsen att Kilander än i dag sitter fast i en av dessa tunnor. I en fotnot på sid 414 betygsätter han ”röda khmerernas” (som eufemistiskt betecknas ’GRUNK’) utrymning av Phnom Penh, omedelbart efter den 17 april –75, som en ”förnuftig” handling. Detta förnuft ledde dock till uppskattningsvis 20 000 människors död. För att styrka sin tes refererar ÅK till vad Jan Myrdal, av alla, skrev i saken ett par år senare (FiB/K nr 18/78).

Man kan, för att nu uttrycka sig milt, hålla avsevärt större distans till sitt källmaterial. Bockar i rollen som trädgårdsmästare är sällan att rekommendera.

Givet författarens ideologiska dagordning framstår lejonparten av intervjuerna i **Vietnam var nära** inte oväntat som utslätade. En rad märkesmän och dito kvinnor ur kulturetablissemang och från DFFG:s ledning passerar revy och berättar, vältaligt, om sitt 1965-75-årsengagemang men slipper de naturliga följdfrågorna om sin inställning till Pol Pot, ”röda khmerernas” terror och händelseutvecklingen under senare hälften av 70-talet i Indokinas smältdegel.

Sammanfattningsvis kan sägas att Åke Kilander sänt ut en omsorgsfullt bearbetad och sällsynt informationsrik studie om en epok som i dag ter sig ganska avlägsen, rentav främmande. Hans arbete har flera kvaliteter och passar både för det äldre gardet – vi som slogs på barrikaderna – och för en yngre generation. Åtskilligt finns att betänka, än mer att lära.

Det oaktat är Åke K:s (DFFG)exposé väsentligen *fel bok*. I dag, på ett tidsavstånd av 35-40 år, hade en annan öppenhet än den kilanderska varit både önskvärd och möjlig. Vi borde långt om länge ha insett vikten av att hålla flera bollar i luften samtidigt. Till exempel är det, i dag, fullt möjligt att bejaka vårt stöd till FNL och DRV, vidare att inta en positivt kritisk hållning till De Förenade FNL-grupperna, att ta avstånd från en rad inslag i både sovjetisk och kinesisk politik under krigsåren och, inte minst, att brännmärka ”röda khmerernas” terror och skräckvälde. Det ena utesluter inte det andra, heller inte det tredje eller fjärde.

Att bruka klartext om KFML:s politiska ambitioner gentemot DFFG borde också vara möjligt efter alla dessa år. Kilander låtsas inte förstå problemet. ”Olika organisationer försökte genom sina medlemmar vinna inflytande över DFFG, men ingen lyckades”, antecknar han på sid 318. Det låter aningslöst. Men rimligtvis är aningslösheten fullt medveten...

Borde inte de gamla skyttegravarna ha tjänat ut vid det här laget?

Efterskrift

EN REDAKTÖRS BETÄNKLIGHETER

☺☺☺ I juli 2007 publicerades mina synpunkter på Åke Kilanders DFFG-bok, **Vietnam var nära**, även i Folket i Bild/Kulturfronts nät-tidning. Det var en smula oväntat; jag visste att det jag skrivit inte skulle ses med alltför blida ögon. Kritik mot kinesisk in- och utrikespolitik, Pol Pots och Röda khmerernas terrorpolitik, KFML/SKP:s ”fraktionsmonopol” inom De Förenade FNL-grupperna (etc, etc) har ju varit mycket sällsynt under årens lopp i FiB/K-sammanhang.

Tidningens web-redaktör, Knut Lindelöf, ville trots allt reservera sig och visa sig självständig. Därför kompletterade han min recension med en personligt hållen ingress enligt följande

”Den förra hälften av 1970-talet minns jag som en tid till brädden fylld av politiska aktiviteter i alla möjliga och omöjliga sammanhang. Självt var jag nog en ganska så typisk representant för den tidens vänstermänniskor, inte speciellt drivande men föredömligt lojal och alltid på bettet. Liksom så många andra fanns jag med på ett hörn i princip överallt – i KFML, Clarté, FiB/Kulturfront (inte minst i just FiB/K) plus diverse tillfälliga aktionsgrupper.”

Men Mats Parner var nog inte så typisk. Möjligen var han typisk för en liten krets superaktivister. Jag minns honom som en minst sagt hängiven tidningsförsäljare. När vi vanliga sålde 2 ex i timmen, sålde Parner 22. Vi fick tillfälle att jämföra vår försäljningsförmåga i samband med lunchen på stämmorna i slutet av april /på 70-talet/. Då samlades vi för att diskutera fram nästa års tidningsarbete.

Nog fanns personer som hade sina lojaliteter främst i det lilla maoistiska kommunistpartiet SKP. Men det fanns många andra också, framförallt majoriteten av partilösa, de som framför allt var ”fjåbare”. Några av dem gav aldrig upp utan är fortfarande aktiva.

Men läs Mats Parners artikel! Den kan säkert förklara en hel del av den bitterhet som finns kvar efter den stora besvikelsen över att Mao, Ho Chi Minh, Pol Pot, Castro och en rad andra portalfigurer inte var mer än just politiska ikoner i spetsen för närmast ofattbart omfattande politiska rörelser och spel bakom kulisser. Av det lärde vi oss olika saker. Mats Parners erfarenheter har sina poänger. Men han förklarar inte den svenska Vietnamrörelsens styrka och betydelse.

*Läs **De flerdubbla lojaliteternas skede** och returnera gärna dina synpunkter och erfarenheter.*

Knut Lindelöf.”

☺☺☺ De ovanstående raderna verkar ha skrivits i hastigt mod och tämligen spontant. Ärligt talat är det svårt att få något grepp om redaktörens egentliga ståndpunkt, men rent intuitivt har Lindelöf tydligen dragit slutsatsen att ett slags kommentar från hans sida var befogad.

Vare sig på eller mellan raderna i min anmälan exponeras någon bitterhet. Så pass förmäten är jag verkligen inte. I stället berömmar jag Åke Kilanders insats på viktiga frontavsnitt, men fr a ställer jag mig kritisk till den historiesyn han redovisar i sin bok. Den frigör ingenting och den förklarar än mindre. Snarare bidrar den till att skymma en komplex (DFFG)verklighet.

Gemensamt för Lindelöf och Kilander är att de båda nonchalerar, döljer och bagatelliserar den roll som den organiserade marxismen-leninismen spelade inom FNL-grupperna, och f ö också inom FiB/K, låt vara att de gör så från delvis skilda utgångspunkter. Men KFML/SKP:s starka monopolställning inom fronterna kan, och bör, inte förnekas. Effekten må ha varit positiv i ett kortare perspektiv men avgjort negativ i ett längre. Dumheter i stil med den (ultra)stalinistiska flygskriften **Trotskismen, fronterna och Vietnamrörelsen** var ett typiskt ”m-l-initiativ”, och sak samma gäller det envetna försöket att, märkesåret –74, omskapa DFFG till en allmän front mot supermakterna. Olika skrivningar om ”socialimperialismen”

ingick i samma mönster. Allt detta blev med tiden – Pol Pot och hans khmerer! – bokstavligen förödande.

En gången tids skyttegravar måste, skrev jag med adress till Åke K., överges en gång för alla.

Enligt Lindelöf har jag inte tillräckligt väl förklarat ”den svenska Vietnamrörelsens styrka och betydelse”. Sakligt sett är det påståendet tvivelaktigt – men att avge en sådan förklaring var nu inte min egentliga uppgift. Den var att kritiskt granska **Vietnam var nära ...** som händelsevis lovprisar DFFG på snart sagt varenda text- och bildsida.

Men visst är det positivt att FiB/Kulturfront lät offentliggöra min text. Kanske är det rentav ett tidens tecken, ett bland många.

Mats Parner

